

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Syfte och frågeställning	4
1.2 Teori	4
1.3 Metod och material	5
2. Historik	7
2.1. Bakgrund – det Osmanska riket och Europa	7
2.2. Atatürks statskupp och bildandet av nationalstaten Turkiet	8
2.3 Atatürkism och statskupper	9
3. Turkiets väg mot ett EU-medlemskap	12
3.1 En ny era	12
3.2 Ankara Avtalet	12
3.3 Turkiets formella EU-ansökan	13
3.4 Återupptagandet av tullunionen	14
3.5 Turkiet får kandidatstatus	15
4. Problematiken kring det eventuella EU-medlemskapet	18
4.1. EU: s kritik gentemot Turkiet	18
4.2. EU: s uppsatta villkor/krav/mål	18
4.2.1. Köpenhamnskriterierna	18
4.2.2. De explicita villkoren	19
5. Turkiska lagreformer och anpassningar efter EU:s krav	21
5.1. Administrativa reformer	21
5.2. Politiska och demokratiska reformer	21
5.3. Ekonomiska reformer	23
6. Analys	24
7. Slutsats	26
8. Källförteckning	28

1. Inledning

De senaste årens minst sagt dramatiska händelseförlopp vittnar om en religionsrelaterad konflikt som har potential att förändra det internationella systemet. Vi syftar på händelser som är resultat av icke-nationsbundna motsättningar runt om i världen, bland annat terrorattentaten på World Trade Center i New York och på ett populärt turistmål på Bali, med mera.

Denna världsomspännande konflikt skulle kunna leda till en polarisering; som USA:s president George Bush uttryckte det: "är du inte med oss är du emot oss."

Det är dock inte självklart vilka länder som ställer sig till vilket block, eller att de tar ställning över huvud taget. Eftersom konflikten, som ovan nämnts, inte är uppenbart förknippad med stater utan snarare kan betecknas som transnationell tycks situationen än mer komplicerad.

Olika staters ställningstaganden och ageranden i förhållande till de olika parterna är oftast inte självklara, utan befinner sig snarare i en gråzon. Om den ena parten i den luddiga och odefinierbara motsättningen, som terrorattentaten tycks vara en konsekvens av, kan sägas vara "västvärlden"; den marknadsekonomiska strukturen, moderniseringar och en mer eller mindre kristen världsåskådning, kan USA och Europa sägas tillhöra den kategorin. I boken *European politics in the twenty-first century, integration and division* av Hans Slomp används ett begrepp av västvärlden som vi anser relevant för att återspegla generella attityder som gör sig gällande i vår text. Denna definition av termen bekräfts genom den polarisering som ägde rum under kalla kriget och där det som idag kallas västvärlden också definierade sig som den fria världen. Detta stod i motsatt förhållande till den "ofria" världen som innefattade Sovjet och dess allierade.

Den andra parten kan då sägas vara vissa fraktioner med starka muslimska, fundamentalistiska sympatier som är fientliga, inte bara mot en enskild nation, utan mot en hel livsstil. Fundamentalism kan, enligt islamologen Jan Hjärpe, kort betecknas som en objektivisering av religion, en allmängiltig samhällsordning som endast kan ta sig uttryck i ett diktatoriskt styrt samhälle, då det inte finns utrymme för fler än en enda åsikt, eller sanning. Alla som tar avstånd från denna enda så kallade sanning ska enligt fundamentalismen bekämpas och bestraffas av samhället. Detta kan kallas den "monoteistiska samhällsordningen", då en sanning ofta förutsätter att det är en högre maktinstans som vidmakthåller denna enda sanning; en allsmäktig gud.

En del argumenterar för att den muslimska religionstillhörigheten i sig skulle vara en förklaring till de fundamentalistiska terrorgruppernas ageranden, medan andra pekar på andra orsaker. Att fundamentalism är inblandat är det ingen som tvivlar på, men det är kanske inte nödvändigt att de fundamentalistiska tankarna måste appliceras på just islam. Någon annan religion eller ideologi skulle kanske fungera minst lika bra i sammanhanget.

Turkiet är ett land som geografiskt sett ligger mellan två områden där koncentrationen av kristna respektive muslimer är hög. Vi syftar på det "kristna Europa" och det "muslimska Centralasien". Eftersom konflikten i någon mening involverar en ideologisk motsättning mellan den kristna och den muslimska världen är en analys av Turkiet i allra högsta grad relevant. Likt en brygga eller en bro ligger Turkiet i området där den flytande kulturella övergången från en muslimsk kultursfär till en kristen äger rum.

Landet har historiskt präglats av förflyttning av olika folkgrupper, till stor del på grund av att det omfattande Ottomanska riket styrde över en mångfald av regioner där flera olika befolkningar fanns. Kultursfärerna begränsar sig därför inte till den muslimska och den kristna; den mångfasetterade uppsättningen av etniska identiteter sträcker sig längre än så.

När motsättningar ställs på sin spets brukar ställningstagande blir viktigare än tidigare. Så kan uppfattas vara fallet med Turkiet och dess ansökan om EU-medlemskap som inte aktualiserats förrän de senaste åren, trots att Turkiet sökt medlemskap sedan 1959. Anledningen till skepsisen gentemot Turkiets EU-medlemskap är att landet inte kunnat uppnå de krav som EU ställt; varken ekonomiskt, politiskt eller gällande mänskliga rättigheter. Att EU, som representant för det som ovan omnämnts som ”västvärlden”, föredrar att ha Turkiet ”på sin sida” hellre än ”emot sig” skulle kunna vara en realitet. Turkiet har sedan länge allierat sig med USA genom NATO; amerikanska militärbaser i landet tyder på att Turkiet är USA: s främsta samarbetspartner i närheten av Centralasienområdet. Europas sedan länge kända goda relation med USA indikerar att inte heller Europa har anledning att se Turkiet som något slags hot.

Enligt dessa uppgifter verkar Turkiet ha tagit ställning för Västvärlden, men detta behöver inte betyda att man därför automatiskt har dåliga förhållanden till de västerländska värderingarnas främsta kritiker. Turkiets relation med den islamiska staten Iran är förhållandevis god och innefattar inte de motsättningar som man skulle kunna förvänta sig med tanke på det iranska styrets inställning till Västvärlden och allt som den förespråkar.

I december 2004 tog EU: s statschefer ett beslut som kom att förändra Turkiets relation med EU på ett sätt som aldrig tidigare skett. Beslutet innebar att Turkiet fick börja förhandla om ett EU-medlemskap och möjligheten att Turkiet vid år 2015 är en fullvärdig medlem i EU blev plötsligt verklighet. Vad var då anledningen till denna förändring i attityd gentemot Turkiet? Formellt pekar EU: s representanter på att Turkiet genomgått omfattande förändringar som lett till en aktualisering av EU-medlemskapet. Vi vill undersöka om så verkligen är fallet, eller om svaret på frågan varför ett EU-medlemskap inte ens diskuterats på en djupare nivå förrän är något annat än det officiella.

Har Turkiet verkligen förändrats för att närma sig EU som reformer och lagändringar syftat till? Är reformerna och lagändringarna likställda med det som EU vill att Turkiet ska åstadkomma? Finns det anledning att tro att EU: s förändrade inställning till Turkiets medlemskapsförhandlingar har andra orsaker än de förändringar som reformerna resulterat i? Kan det vara så att EU är beredda att göra avkall på vissa punkter i sina krav på ett land som ska medlemskapsförhandla, eftersom världssituationen gör att det gynnar EU att ha ett starkt muslimskt land på sin sida? Kritiker påstår att det kan finnas andra outtalade anledningar till medlemskapsförhandlingarnas aktualisering.

Vi vill förklara aktualiseringen av diskussionen om ett turkiskt EU-medlemskap genom att analysera de konkreta förändringar som Turkiets styrande genomfört för att närma sig den Europeiska Unionens krav.

Nödvändigt är att redogöra för historik för att förklara attityder gentemot nutida företeelser, även om fokus kommer att ligga på de turkiska regeringarnas och den europeiska unionens ageranden under den senare delen av 1900-talet och tidigare delen av 2000-talet.

1.1 Syfte och frågeställning

I vårt arbete är vi intresserade av att studera utvecklingen och problematiken kring ett eventuellt turkiskt medlemskap i EU. Vikt kommer att läggas på att studera Turkiet ur ett historiskt perspektiv, det vill säga studera vilken roll landets historia har spelat för den nutida situationen med EU och även se hur historien har påverkat dess nutida politik. Syftet med uppsatsen är att studera Turkiets inrikes- och utrikespolitiska förhållanden för att se vad som påverkat att EU öppnat upp debatten om Turkiets potentiella inträde i unionen. En väsentlig del av arbetet är även att klargöra Turkiets roll i förhållande till omvärlden och se hur denna placering har påverkat exempelvis samarbetet med Europa.

Uppsatsen är en empirisk studie, eftersom vårt arbete går ut på att finna svar på hur någonting är och varför. Vi tror att det finns många svar att finna i de teorier som redan finns på ämnet så vår ambition är att studera dessa, inte att finna några banbrytande nya svar på våra frågor.

Med bakgrund av vad nyss nämnts blir våra konkreta frågeställningar som följer:

- Hur kommer det sig att diskussionen kring de Turkiska medlemskapsförhandlingarna inte aktualiserats förrän nu, 2004?
- Vilka villkor och krav har EU ställt upp för att ett turkiskt medlemskap skulle kunna bli en realitet?
- Vilka förändringar har ägt rum i Turkiet de senaste åren som lett till en aktualisering av medlemskapsförhandlingarna kring ett turkiskt EU-medlemskap?

1.2 Teori

Efter att tagit del av material som berör Turkiet och dess vilja att tillhöra den europeiska gemenskapen står det klart att det inte går att finna ett enkelt svar på frågan vad som gjort att Turkiets EU-medlemskap inte aktualiserats ännu. Möjligheten finns att aktualiseringen skett på grundval av flera orsaker, inte endast på grund av en specifik faktor. Därför kan det vara en idé att studera olika teorier på området för att försöka skapa en så klar bild som möjligt.

De teorier som vi kommer att fokusera oss på är följande:

- Debatten kring ett turkiskt EU-medlemskap har aktualiserats på grund av de förändringar Turkiet genomfört i landet för att tillgodose de EU-krav som finns uppställda för medlemsländerna.
- På grund av den rådande världssituationen, där muslimsk fundamentalism hägrar och klyftan mellan arabvärlden och västvärlden ökar, kan det tyckas vara en fördel att ha ett "muslimskt, sekulariserat land" på sin sida. Därför har EU valt att närma sig Turkiet och gjort det möjligt för landet att förhandla om ett medlemskap.
- En annan teori är att Turkiets goda relation med USA kan ha påverkat utvecklingen.

1.3 Metod och Material

Vi har valt att använda oss av en fallstudiemetod i detta arbete, vilket innebär att vi bestämt oss för att koncentrera oss på ett specifikt fall för att på så sätt få svar på de frågeställningar vi ställt upp. I vår studie motsvaras detta specifika fall av Turkiet och dess väg mot ett EU-medlemskap. Den forskningsförberedande boken *Metodpraktikan* av Esaiasson med flera, fastslår att fallstudier ”fyller en funktion i teoriprovande sammanhang” men bokens författare tillägger att få fallstudier är så kallade ”renodlade” fallstudier. Med det menar de att även om en forskare använder ett land som studieobjekt så jämför denne dock ofta hur en företeelse förändrats från en tidpunkt till en annan. Författarna beskriver det alltså som så att en fallstudie är inte en renodlad fallstudie om man jämför två eller flera analysenheter även om dessa jämförs i en och samma kontext. För att förklara detta ger de ett exempel som ser ut som följer: En forskare skall studera den svenska Mellanösterndoktrinen genom tiderna. Forskaren har alltså enbart ett fall att studera men vad som skall observeras är att han/hon för att studera doktrinen jämför dess utformning före och efter oljekrisen 1973. På sätt har forskaren jämfört två tidpunkter fast dock inom samma kontext.¹

I vårt fall så har vi visserligen valt att lägga fokus på ett land men för att få svar på våra frågor jämför vi dock hur landets inrikes och utrikespolitik har förändrats genom olika tidpunkter. Detta innebär att tidpunkterna motsvarar flera analysenheter och på sätt har vi en form av jämförande studie. Den slutsats som kan dras är att vi metodologiskt sett har ett arbete som faller under ramen för en fallstudie, men den innefattas dock av en del jämförande element.

När vi började vår forskning kring Turkiets potentiella EU-medlemskap insåg vi snabbt att ämnet skapat en hel del debatt här i Sverige, ute i övriga Europa och även i USA och Centralasien. Vi fann ett hav av artiklar, EU-dokumentation, arbeten och till viss del även litteratur. För att få en bild av vad som var användbart för vår studie av all detta material valde vi att ställa samman en enkät med ett tiotal frågor rörande Turkiet och EU. Enkäten skickade vi sedan ut via e-post till EU-parlamentariker, Sveriges utrikesminister, en professor i islamologi och olika journalister som vi visste hade forskat kring ämnet. Vi erhöll en hel del svar bland annat från folkpartiets representant i EU-parlamentet, Åsa Malmström. Vårt mål för enkäten var att svaren skulle skapa ett sorts ”filter” för allt det som skrivits, forskat och sagts kring ämnet.

Som underlag för detta arbete har vi främst utnyttjat sekundär material i form vetenskapliga framställningar och då menar vi artiklar och litteratur. Mycket material ha vi även funnit på Internet, exempelvis så har vi nyttjat källor från Turkiets utrikesdepartement i Ankara. Det material som funnits i litteraturen har främst använts till den historiska aspekten av arbetet medan den mer nutida EU-samarbetet och fakta kring Turkiets utveckling har framkommit ur artiklar och sidor på Internet. Vi har dock även använt oss av en del primär material i form av offentliga tryck, exempelvis Kommissionsrapporter och Europarådsbeslut.

För att ge en så objektiv bild av vår forskning som möjligt krävs det en viss källkritisk granskning av de källor som vi använt oss av. De mesta av sekundär litteraturen är tryckt i engelsktalande länder, det vill säga Storbritannien och USA. Vi flertalet tillfällen är även författarna av amerikanskt ursprung. Att USA som aktör inte är neutral mot Turkiets förehavanden tycks som en naturlig effekt av NATO-medlemskap, fasta militärbaser i landet och inblandning av konflikter i regionen, bland annat i Irak. Detta kan av förklarliga skäl ha påver-

¹ Esaiasson mfl. 2003. s.119

kat amerikanska forskare på områden. Texterna är sällan genuint kritiska utan snarare positivt i sin inriktning gällande Turkiets reformarbete och inrikespolitiska situation.

Konsekvensen blir att de humanitära problem som iakttagits av andra, exempelvis internationella organisationer, inte får tillräcklig uppmärksamhet i litteraturen enligt vår mening. Fascinationen över ett muslimskt land som är i stånd att demokratiseras flyttar fokus från de egentliga demokratiska problemen som tar sig uttryck i exempelvis Kurdfrågan. De turkiska agerandena mot kurderna förklaras ofta med att kurderna är "terrorister" och därmed läggs inte mycket energi på folkgruppens situation i landet.

Den största skillnaden mellan artiklarna och böckerna som vi använt är att böckerna haft möjlighet att projicera teori på det fakta de tillhandahåller medan artiklarna tar upp så pass nutida information att en teoriprojicering ännu inte varit möjlig. Detta orsakar ett ständigt problem inom vår fakultet; klyftan mellan teorianvändning, teoriprovning, teoriutveckling och uppdaterad information är påtaglig. Lagom tills att en teori gällande tillhandahållen information har utvecklats har annan information blivit mer aktuell än den tidigare använda.

2.0 Historik

2.1 Bakgrund – det Osmanska riket och Europa

1900-talet var ett omvälvande århundrade för människorna i den region som idag är Turkiet. *Det Osmanska riket*; ett storimperium som härskat under hundratals år, gick i graven och gav plats åt förändring som skulle innebära något som närmast liknade en ny epok för det turkiska folket. Osmanerna erövrade på 1500- och 1600-talet ett stort område i utkanten av östra Europa och innefattade därmed ett stort geografiskt område och även en mångfald av olika etniska folkgrupper. Riket var en dynasti och styrdes diktatoriskt av en sultan.²

Det Osmanska storimperiets ageranden till följd av maktambitioner fortlöpte inte utan problem. De möttes av starkt motstånd från västeuropeiska länder under 1700-talet då de strävade efter att återvinna tidigare förlorade landområden. *Tsar Nicholas I* kallade Turkiet ”Europas sjuke man” vilket på många sätt sammanfattar den allmänna idén om Turkiet i Europa. Sultanernas regimer fungerade inte heller felfritt inrikespolitisk; deras makt hade försvagats delvis till förmån för olika lokala förmågor som aspirerade på tronen. Imperiet var inte en enhetlig nation, utan snarare Osmanernas sammanfogande av olika grupperingar i området. Lokal problematik kunde därför även leda till svårigheter för Osmanerna.³

Regimen och befolkningen i det Osmanska riket blev oundvikligen påverkade av de stora förändringar som ägde rum i närliggande regioner; demokratisering, modernisering, sekularisering och de stora krigen ägde rum alldeles för nära inpå för att gå obemärkta förbi. Smärre reformer gjordes för att anpassa sig efter västerländsk standard, främst för att modernisera militären.

Sultanen *Abdülhamid II* som regerade 1878 till 1909 låg bakom moderniseringarna, trots att han till en början uppfattades som muslimsk fundamentalist och därmed som ett hot mot europeiska länder. Så småningom visade detta vara obefogat; han var positivt inställd till exempelvis marknadsekonomi och därmed inte helt skeptisk till västerländska ideal. Det var även *Abdülhamid II* som införde sekulära skolor i Turkiet, vilket kom att förändra de nya generationernas världsuppfattning. Sultanen blev chockerad över vilka processer sattes igång av bara en smärre modernisering. Mycket tyder på att processer sattes igång som skulle leda till att det Ottomanska riket riskerade att falla samman.⁴

Under första världskriget allierade sig det Ottomanska riket med centralmakterna. Förlusten fick förödande konsekvenser för riket och även för det fortsatta Ottomanska styret. Större delen av det nuvarande Turkiet ockuperades av alliansmakterna; endast en liten del i Anatolien fanns kvar.⁵

² Mastny, Nation. 1996 s. 4 ff.

³ Mastny, Nation. 1996. s. 17

⁴ Mastny, Nation .1996. s. 26 ff.

⁵ Mastny, Nation .1996. s. 36 ff

2.2. Atatürks statskupp och bildandet av nationalstaten Turkiet

Det ottomanska rikets nederlag efter första världskriget och den påföljande västerländska okupationen kan uppfattas som det avgörande för en redan påbörjad process som resulterade i ett störtande av den Ottomanska regimen.

Mustafa Kemal visade sig vara rätt man på rätt plats vid rätt tidpunkt. Han var en respekterad general i den turkiska armén som sedan tidiga år fascinerats av militära framgångar. Det påtagliga nederlaget under första världskriget var därför något han inte kunde acceptera. Med hjälp av sitt militära stöd lyckades han ta sig till makten genom en statskupp 1923. Kemal hade dock mer djupgående ambitioner än att bara ta över makten i landet; han ville även skapa en nationalstat enligt konstens alla regler.⁶ När det turkiska självständighetskriget tog slut 1922 gick nationalisterna vinnande ur kriget. Med Kemal i spetsen bildade de regering och utropade republiken Turkiet den 29 oktober 1923. I samband med maktövertagandet döpte Mustafa Kemal om sig till *Atatürk*; turkarnas fader, eftersom han var starkt influerad av nationalistiska idéer.

Att Atatürk lyckades komma till makten berodde mycket på att militären trodde på den sekularisering han förespråkade, eftersom den skulle kunna gynna dem. Under det Ottomanska väldet hade, som ovan nämnt, vissa moderniseringar redan ägt rum till förmån för militären och de var därför inte negativa till fler förändringar av den typen. Militären ville bli en modern armé med västerländska mått mätt.⁷

Som ovan nämnt menade Atatürk att införa demokrati i Turkiet efter sitt maktövertagande, men hans politik var motsägelsefull. Endast ett parti var tillåtet; det Republikanska folkpartiet som han själv hade grundat.⁸ En vedertagen och närmast accepterad förklaring till det demokratiska underskottet är att den unga nationen inte var redo för en demokrati, eftersom separatistiska grupper kunde ta tillfället i akt att lägga beslag på makten i Turkiet och eftersom befolkningen inte utbildats och anpassat efter västerländska och demokratiska normer. Nationen skulle vara mogen för en fullskalig pluralistisk demokrati när en ny generation av ledare utbildats tillräckligt i Atatürks västerländska och sekulariserade lära. Han tillät kort ett oppositionsparti 1924-1925 och uppmuntrade bildandet av ett annat 1930. Experimenten avslutades dock abrupt när de visa de sig öppna upp för starka muslimtraditionalistiska uttryck och till och med separatistiska tendenser, eftersom det hotade det fortsatta atatürkiska styret av nationen.

Atatürks ville med totalitära medel modernisera Turkiet så att det skulle likna de andra Västländerna ekonomiskt, socialt och politiskt. Grunderna i Atatürks nya stat blev turkisk nationalism, sekularism, folkstyre, populism och *etatism*; en stark statsmakt med bland annat statsstyrd ekonomi. Den sekulära inriktningen tog sig uttryck i att han förbjöd traditionella religiösa symboler, förändrade språket och tog bort religiöst influerade lagar ur konstitutionen. Atatürk ville individualisera religionen; göra den till en privatsak genom att föra ut den ur den offentliga sfären. Detta kan delvis förklaras av att grupper med stark religiös förankring hade varit de som redan tidigt varit mest skeptiska mot honom och att han ville leda in Turkiet i ett sekulariserat väst.⁹ I Turkiet finns fler religiösa minoriteter, bland annat aleviterna, som inte behandlades på samma sätt, eftersom de valde att inte kritisera Atatürks reforme-

⁶ Heper, Evin. 1994. s. 3 ff.

⁷ ibid.

⁸ Falkman. 1999. s 28 ff.

⁹ Falkman 1999 sid 2

ring av landet. Det påstås därför att anledningen till Atatürks negativa behandling av kurderna snarare berodde på deras skepsis än deras etniska och religiösa tillhörighet.¹⁰

Den kurdiska befolkningen på landsbygden reagerade särskilt starkt över Atatürks politik. De hade ofta stark religiös tro och ogillade därför att Islam sköts undan ur, till och med förbjöds, i offentliga sammanhang. De gjorde också anspråk på ett självständigt Kurdistan som aldrig blev en realitet, trots att de sett en möjlighet i och med det Ottomanska rikets sönderfall och därför till stor del hade stöttat Atatürks maktövertagande. Detta ledde till ett kurduppror 1925 som genast slogs ner. Följden blev att kurderna bestraffades hårt av den nya turkiska staten.

I och med den nya sekulära statens utveckling förbättrades Turkiets kontakter med europeiska länder. Efter nederlaget i första världskriget som ledde till det Ottomanska Imperiets undergång hade de lärt sig en läxa, och höll sig därför passiva i förhållande till pågående konflikter i regionen. Efter andra världskriget fick Turkiet hjälp av Marschallplanen och kunde därmed utveckla och modernisera sitt jordbruk. Detta stärkte den unga nationens tillväxt ytterligare.¹¹

2.3. Atatürkism och statskupper

Atatürk dog 1938 och efterträddes av *Ismet İnönü*. För att fullfölja Atatürks idéer beslutade İnönü att ta nästa steg mot demokrati genom att införa flerpartisystem 1946, tillåta fri press och formandet av ett oppositionsparti. 1950 ägde det första fria valet rum. Till İnönüs stora förvåning medförde valet att ett nytt parti blev valt; *Det demokratiska partiet*, under ledning av *Adnan Menderes*.

Likt reformerna som sultanen Abdülhamid II genomfört vid sekelskiftet så verkade även införandet av ett flerpartisystem ha lyft på locket på en kokande gryta; en nation som krävde förändring. Valresultatet var rekordhøgt, det turkiska folket var utan tvekan medvetna om vilka möjligheter de hade om staten, som den påstod, skulle vara en demokrati. Folkviljans entydiga yttrande tycktes påskynda processen och mer långtgående än vad de som startat påbörjat den tänkt sig. Atatürks lära syftade ursprungligen till att Turkiet skulle utvecklas som nation genom att skapa ett parlamentariskt maskineri inom en enpartistat och inte låta de pluralistiska inslagen som kännetecknar en demokrati göra sig gällande förrän tillräcklig upplysning uppnåtts.

İnönü tog nästa steg i processen genom att tillåta opposition och att reformera den nationella ekonomin för att anpassa sig till problematik under krigstider. Reformationerna var dock meningslösa; som ovan nämnt tog väljarna ivrigt chansen att byta regering så fort det var möjligt. Atatürks kultur- och utbildningsreformer hade spridit sig från en liten, urban elit till det turkiska folket på det stora hela, vilket var den främsta orsaken till att folket var medvetna om den politiska situationen i sitt land och hur de ville förändra den.

Atatürks idéer var ursprungligen en livsinställning mer än de syftade till att ett låst system av färdiga lösningar gällande politiken och samhället i det långa loppet. Efter Atatürks död förvandlade byråkraterna det som från början varit hans livsinställning till en ideologi; *atatürkismen*, eller *kemalism* som den ibland också kallas.

De militärinterventioner som ägde rum under den senare hälften av 1900-talet berodde på militärens åsikter om huruvida de sittande parlamenten efterföljde atatürkismens idéer. Mili-

¹⁰ Mastny, Nation .1996. sid. 36 ff.

¹¹ Ibid

tärinterventionen under 1960-talet medförde instiftandet av ett Nationellt Säkerhetsråd, vars funktion var att ge militären möjlighet att kontrollera de politiska makthavarna. Säkerhetsrådet kan närmast liknas vid en konstitutionell domstol. Atatürkismens relevans i inrikespolitiken var avgörande för vad de olika militärinterventionerna resulterade i. De senare militärinterventionerna gav motsatt effekt i förhållande till den första; byråkratins starka ställning avtog i och med att atatürkismen inte längre var lika dominerande och gav därför det turkiska samhället möjlighet att öppnas upp för marknadsekonomi och andra västerländska företeelser. Det Nationella säkerhetsrådet ville i senare fall inte stoppa utvecklingen utan snarare ”rätta till i leden”, det vill säga se till att Atatürks läror inte helt försvann ur inrikespolitiken. Detta gav av naturliga skäl politiken möjlighet att ta bli mer omfattande och pluralistisk¹²

I december 1983 överlät det Nationella Säkerhetsrådet styranDET till ett civilt parlament som tillträtt i samband med valet samma år. Detta var slutet på en treårig militärintervention som styrts av fem generaler i det Nationella Säkerhetsrådet. Makten tillföll nu Moderlandspartiet, ANAP och dess ledare Turgut Özal, trots att det nationella säkerhetsrådet varit explicit kritiskt gentemot det framröstade partiet och dess ledare. Özal blev nu premiärminister, trots att han inte gick i linje med militärens idéer och detta anses vara en stort steg i riktning mot att en turkisk demokrati ska bli en realitet.¹³

En stor del av samhället, inklusive väljarna, betraktade premiärminister Özal som en person som hade löskopplat sig själv från den tidigare regimen och som till och med hade försökt utöva påtryckningar på den militära hierarkin.

Den konventionella pressen delade emellertid åsikt med den gruppering av intellektuella och oppositionspolitiker i påståendet att Özal var en kvarleva från den auktoritära perioden.

Från början orsakade Özals valframgångar och hans personliga åsikter att han framstod som den som skulle reformera den gamla ordningen, som strävade efter att frigöra det sociala, politiska och ekonomiska livet från den tunga staten som under lång tid hade tårt på samhället. Özals ANAP hade, åtminstone fram till 1987, ett vidsträckt offentligt stöd och en ihållande absolut majoritet i parlamentet. Genom detta kunde det enkelt förvandla sina reformprojekt till verklighet.

Özal var också från början kapabel till att ta initiativ till ageranden som gick emot militärens vilja. Dessa initiativ var av betydligt större relevans än vad den kontroversiella pressen ville erkänna. Exempelvis kunde det styrande partiet få sin kandidat vald till parlamentets talman istället för den kandidat som militären ville se på samma post. Özals regering, som var uppbyggd av en mångfald av olika åsiktsgrupperingar, framställde dess medlemmar som de huvudsakliga förespråkarna för den nya politiken.

Trots detta stod Özals regering inför ett flertal dilemman. Den gynnades av de regleringar som fanns under den föregående militära regimen och som den önskade att distansera sig ifrån. Partiet var grundat på en kombination av moderata och extremistiska politiska orienteringar, vilket det använde för att trampa på de gamla partiernas ruiner; samtidigt behövde de förmedla en bild av att vara ett reformparti. Regeringen gick konsekvent över huvudet på pressen för att söka en direktkontakt med folket och säkra deras godkännande av dess fortsatta politik. Ingredienserna i Özals regeringsprogram inkluderade avpolitisering, en ”iconoclastic” (i kemalistiska termer) - vilket innebär en marknadsekonomisk policy, en socialpolitik som betraktades som reaktionär av radikal sekularisterna, och en liberal inställning till uråldriga

¹² Heper, Evin. 1994. s. 19 ff.

¹³ Heper, Evin. 1994. s. 23 ff.

traditioner på det samhälleliga planet. Med dessa faktorer i åtanke är antagandet att regeringen inte skulle acceptera att pressen skulle agera censur möjligt.

Regeringens intolerans gentemot pressen skulle komma att bli allt mer påtaglig, eftersom den nu kände att den kunde nå folket direkt, utan pressens inblandning. Detta ledde till att den började anklaga pressen för likgiltighet gentemot de processer av politisk och social som den orsakade, till dess parallella ansträngningar att nedmontera vissa strukturer i den kemalistiska staten och för att vara nostalgiska i sin inställning gentemot den gamla ordningen. Konsekvenserna blev ett fortsatt meningsutbyte mellan pressen och regeringen som så småningom ledde till att annonsörer bojkottade vissa tidningar och att regeringen gradvis ålade tidningarna vissa ekonomiska repressalier, för att inte väcka uppmärksamhet kring sitt agerande. Det första riktiga övergreppet på pressens yttrandefrihet ägde inte rum förrän 1985, då en speciell skattelag instiftades som syftade till att komma åt media. Regeringens dåvarande inställning till medias ageranden och vilka rättigheter politiker har att reglera tidningars innehåll har fortsatt prägla Turkiets lagstiftande sedan dess. Det har varit en orsak till omvärldens ifrågasättande av huruvida Turkiet kan uppnå en reell demokratisk standard.¹⁴

Vad som senare skulle komma att dominera den inrikespolitiska arenan i Turkiet är just de fortsatta anpassningarna efter västvärldens krav på demokratisering för att möjliggöra deltagande i olika samarbeten.

¹⁴ Heper, Evin. 1994. s. 204 ff.

3. Turkiets väg mot ett EU-medlemskap

3.1 En ny era

Efter andra världskriget slut 1945 skedde en reformering inom det turkiska politiska systemet vilket banade väg för ett flerpartisystem. Vid det Demokratiska Partiet maktillträde i Turkiet 1950 inleddes en liberalisering av Turkiets ekonomi och det gjordes ytterligare försök att främja ett samarbete med Europa. I och med kalla krigets omstrukturering av makt inom det politiska systemet blev Turkiet eftertraktat av Västalliansen; att Sovjetunionen skulle finna en ny samarbetspartner i Turkiet var ur Västvärldens synvinkel helt otänkbart. Genast var Turkiet mer än välkommen att tillhöra västblocket och 1952 gick Turkiet med i NATO för att förtydliga sin lojalitet mot Väst.¹⁵

3.2 Ankara Avtalet

Kort efter NATO-medlemskapet ansökte Turkiet 1959 om ett medlemskap i dåvarande EG, det europeiska ekonomiska samarbetet. Trots den rådande situationen ute i världen var man inte villig att ge Turkiet fullt tillträde till den europeiska maktsfären. EG menade att Turkiet inte uppfyllde alla krav för ett medlemskap och förespråkade istället ett samarbetsavtal tills dess att Turkiet kunde uppfylla dessa. Istället förespråkade man ett *Associeringsavtal*, där en ekonomisk Kooperation mellan Turkiet och EG skulle inledas. Avtalet undertecknades 1963 och trädde i kraft 1964. Detta kom att kallas *Ankaraavtalet* och var det första samarbetet utanför den europeiska gemenskapen i EU:s historia.¹⁶ 1972 kompletterades avtalet för att förbättra utsikterna för tullunionen. Ytterligare förändringar skedde 1996, vilket kommer att beröras senare.¹⁷

Samarbetsavtalet hade för avsikt att upprätta en tullunion mellan Turkiet och de europeiska staterna. Unionen skulle innebära att ett ekonomiskt flöde skulle växa fram och förbättra relationerna mellan parterna. Det som karakteriserar avtalet är att parterna inte endast skall samarbeta gällande utbytet av fabricerade varor, som oftast är utmärkande för en tullunion. Förutom just nämnda innehåller Ankaraavtalet även bestämmelser angående exempelvis fri rörelse av arbetskraft, harmonisering av skattesystem, utbyte av jordbruksprodukter och konkurrens. Dessa företeelser skulle i princip bana väg för en öppen marknad mellan Turkiet och den europeiska gemenskapen. Just denna faktor uppvisar att aktörerna inte hade intentioner, vid avtalets upprättande, att samarbetet endast skulle förverkligas genom en tullunion utan att man hade en vilja att så småningom utveckla detta.¹⁸

¹⁵ Heper – Evin. 1994. s. 104

¹⁶ www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

¹⁷ Mastny – Nation, 1996, s. 204 ff.

¹⁸ Mastny – Nation, 1996, s. 205

För att underlätta och öka chanserna för ett lyckat samarbete skulle EG ge ekonomiskt stöd åt Turkiet. Biståndet skulle få landet på fötter, främja en ekonomisk utveckling och se till att Turkiet blev mottagligt för tullunionen.¹⁹

1973, efter det att Ankara avtalet kompletterats, införde EG förbud mot tullavgifter och icke-tariffära handelshinder för att göra tullunionen mer slagkraftig. I praktiken skulle tullunionen inte få den verkan som speciellt Turkiet hoppats på. Flera bestämmelser som stadgats i Ankara avtalet implementerades inte förrän på 1990-talet och det blev tydligt att EU och dess medlemsstater hade restriktioner på flera punkter av avtalets innehåll. När exempelvis turkiska arbetare började utnyttja den fria rörelsen av arbetskraft kom bland annat Tyskland att invända och uppmanade att man skulle bannlysa alla arbetare från icke-medlemsstater. Detta skedde 1973 och förslaget stöddes av flera andra medlemsstater, vilket innebar att det infördes ett visumtvång för turkiska arbetare i vissa EU-länder.²⁰

Det har även framlagts flera synpunkter gällande det bistånd som EG var obligerad att erlagga Turkiet genom Ankara avtalet. Biståndet var uppdelat i fyra utbetalningar, som skulle följa efter varandra i fem års perioder. Detta fungerade fram till 1980, då det inträffade en militärkupp. När den turkiska ekonomin kommit in i en mer stabil period förväntades den fjärde utbetalningen ske, vilken dock stoppades. Detta har kritiserats hårt och det uteblivande biståndet är ytterligare ett exempel på att Ankara avtalet inte togs på allvar av dåvarande EG.²¹

För Europa blev tullunionen en lyckosam satsning, samarbetet innebar att Turkiet importerade mer europeiska varor. För Turkiets del blev önskan att inkluderas i det europeiska maktcentrat aldrig en realitet då landet stod helt utanför EG:s beslutsfattande.²² Fast tullunionens mer eller mindre misslyckade utgång kan inte endast skyllas på EG och dess institutioner. Exempelvis valde Turkiet att inte ta bort alla tullavgifter för europeiska varor, vilket var en av överenskommelserna i 1972 års kompletteringar av Ankara avtalet. Mycket berodde på att den turkiska hemmaopinionen under 1970-talet satte sig emot flera av de bestämmelser som avtalet innefattade.²³

3.3 Turkiets formella EG-ansökan

Efter militärkuppen i Turkiet 1980, som berörts tidigare, hamnade landets relation med EG i ett dödläge. Tullunionen hade inte blivit den succé som folk hade hoppats på och ett aktualiserande av ett turkiskt EG-medlemskap kändes plötsligt väldigt avlägset. Trots detta fanns det starka krafter i Turkiet som menade på att det fortfarande var väsentligt för Turkiet att hitta en fungerande situation med EG. Det var speciellt personer som hade mycket att tjäna på ett fungerande ekonomiskt samarbete, nämligen landets alla företagare och näringsidkare. Denna starka intressegrupp manade på att landets styrande skulle skifta linje gentemot EG för att främja ett kommande EG-medlemskap. De menade att landets liberalisering av ekonomin som skett i början av 80-talet, var ett starkskott mot ett förnyat och förbättrat samarbete med EG och att förändringarna även ökat Turkiets status på den gemensamma europeiska marknaden.

¹⁹ www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

²⁰ Mastny – Nation, 1996, s. 205 ff.

²¹ ibid.

²² www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

²³ Mastny – Nation, 1996s. 207

Det skulle visa sig att alla ledande politiker, inklusive forna EG -skeptiker, skulle ställa sig bakom idén om att ändra Turkiets policy gentemot EG.²⁴

Efter de förändringar som skett i den turkiska ekonomin och införandet av flerpartisval i landet började relationen Turkiet/EG att repareras och återgå till vad den varit innan militärkuppen.²⁵ Turkiet hade ett nyfunnet självförtroende och landets dåvarande premiärminister *Turgut Özal* var fastbesluten att fullfölja den kamp mot europeisk integrering som Atatürk's initierat. Özal kände att landet var redo för ett ta steget fullt ut vilket ledde fram till att Turkiet den 14 april 1987 formellt ansökte om medlemskap i EG.

Turkiets entusiasm för ett kommande turkiskt EG-medlemskap delades dock inte av EG. Alla medlemsländer var överens om att Turkiets ansökan inte kunde behandlas av en rad olika skäl.²⁶ Dessa skäl skulle senare sammanställas i ett betänkande som lämnades av kommissionen 1989 angående Turkiets ansökan. Där framlades åsikten att det inom gemenskapen hade tampats med stora interna problem sedan den tredje utvidgningen innefattande länderna Grekland, Portugal och Spanien och att EG nu stod in för ett omfattande arbete att stabilisera unionen. Kommissionen påstod att skulle EG involvera sig i nya förhandlingar med andra stater så kunde detta försvaga arbetet kring ”den Europeiska enhetsakten”, som inleddes 1986 och man var av den åsikten att EG inte var beredd på att behandla nya ansökningar förrän 1993.²⁷

Det skulle dock dröja fram till februari 1990 innan de tolv medlemsländerna officiellt deklarerade att Turkiet inte ansågs vara redo för ett medlemskap. Som underlag återopades kommissionens betänkande, som nämndes ovan. Nekandet att inleda förhandlingar med unionen var ett definitivt nederlag för Turkiet men landet hade dock lyckats att ytterligare förbättra relationerna med EG. Parterna var överens om att försöka blåsa liv i de ekonomiska och industriella samarbetena och i juni 1990 lade kommissionen fram en plan, kallad ”Matutes paketet”. Förutom ett pånyttfött ekonomiskt samarbete innefattade planen även ett nytt försök att ge ett ekonomiskt bistånd till landet, men planen kunde aldrig riktigt införlivas på grund av invändningar från Grekland.²⁸

3.4 Återupptagandet av tullunionen

När kalla krigets dagar var över hade Turkiet förlorat en del av sin betydelse som allierad för EG, som istället valde att starta dialog med länderna i den östra delen av Europa. Dock förändrades den bilden efter att Sovjet fallit och efter det att det andra Gulfriget tagit vid. Nu skulle Turkiet tillmätas ett helt annat politiskt och framför allt geografiskt värde, vilket i sin tur skulle innebära att EG återigen fick upp ögonen för landet i det södra hörnet av Europa. Medlemsländerna förstod att det var hög tid att skapa en balans i relationen med Turkiet och att det låg i deras intresse att förverkliga det som tidigare varit en omöjlighet; implementeringen av Ankara avtalet.

Frågan var nu vilken respons EG:s nya policy skulle få i Turkiet. Landet hade en ny regering under ledningen av premiärminister *Süleyman Demirel*, som insåg att det fanns mycket att vinna genom den nyfunna placering i det internationella systemet som Turkiet fått. Demirel förstod att fanns det en riktig chans att förbättra läget med EG och resten av västvärlden.

²⁴ Mastny – Nation, 1996, s. 209

²⁵ www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

²⁶ Mastny – Nation, 1996, s. 209

²⁷ Sec(89)2290final/2: “Commission opinion on Turkey's request for assession to the community”, s. 4 ff.

²⁸ www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

På grundval av detta valde han därför att införa en mer pragmatisk linje gentemot EG. Klart var nu att både Turkiet och EG hade en stark vilja att återuppta arbetet kring Ankara avtalet så i November 1992 ägde ett möte rum där man beslöt att implementeringen av bestämmelserna i avtalet skulle förverkligas.²⁹

1994 inleddes de första samtalen om hur parterna skulle komplettera utformningen av tullunionen och i mars 1995 sattes de sista byggstenarna på plats. Det turkiska Associeringsrådet, som består av Turkiets utrikesministrar och representanter från de övriga medlemsländerna, hade då sammankallats och mötet utmynnade i ett beslut där tullunionens egenskaper och mål presenteras.³⁰ Detta beslut trädde i kraft den 31 december samma år och innefattade regleringar rörande fri rörlighet för varor och handelspolitik, jordbruksprodukter och tullbestämmelser.³¹

Förutom de ovan nämnda praktiska egenskaper av tullunionen, innebar EG: s och Turkiets nya relation även att parterna skulle samarbeta på andra punkter. Det var speciellt Turkiets önskan att 1990-talets framgångar med EG inte endast skulle innebära en ren ekonomisk kooperation utan landet ville även att andra punkter skulle komma på agendan. Exempelvis så påbörjades samarbeten rörande telekommunikation, kultur, forskning och så vidare. För Turkiet betydde det bredda samarbetsområden ett steg närmare ett medlemskap i EG. Dessutom kom samarbetet att innebära att det ekonomiska biståndet, som frysts under 1980-talet, återigen betalades ut till den turkiska staten för att underlätta kollaborationen

3.5 Turkiet får Kandidatstatus

Turkiet hade hoppats på att chansen att lägga fram en ny ansökan om tillträde till EU skulle ske relativt snabbt efter tullunionens sammanställande. När Associeringsrådet höll möte i slutet av april 1997 framlades att Turkiet var behörig ett medlemskap i EU och att förhandlingar kring en ansökan borde inleddas. Trots detta valde kommissionen att utesluta Turkiet från den utvidgningsprocess som inleddes i juli samma år under namnet "Agenda 2000". Som anledning återopade kommissionen en rad politiska skäl, med andra ord så menade kommissionen att Turkiet inte kunnat uppfylla vissa krav som ställts upp av EU. Turkiet mottog beslutet om uteslutningen genom att påpeka dubbelmoralen i att först erkänna Turkiets legitimitet för en ansökan, för att sedan neka landet en del i utvidgningen av EU.³²

Under dagarna 12-13 december 1997 höll Europeiska rådet toppmöte i Luxemburg, där bland annat EU: s kommande relation med Turkiet diskuterades. Mötet innebar för Turkiet i princip att landets legitimitet för ett medlemskap återintygades och EU lovade att det skulle sättas upp klara mål för ett aktualiserande av ett turkiskt tillträde.³³ Turkiet ansåg att mötet inte inneburit några reella förändringar i dialogen parterna sinsemellan, utan fann att EU hade samma inställning gentemot landet som tidigare, det vill säga en restriktiv. Som svar på detta valde Turkiet att inte komma på Europa konferensen som hölls i mars 1998.

Den strategi som kommissionen förespråkade under Europamötet offentliggjordes i mars 1998 och det skulle visa sig att institutionens plan inte innehöll några väsentliga skillnader när det kom till taktik och mål från vad som tidigare satts upp för Turkiet. Ett nytt toppmöte hölls

²⁹ Mastny – Nation, 1996, s. 210

³⁰ www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

³¹ Europeiska gemenskapernas officiella tidning nr L 035 , 13/02/1996 s. 0001 - 0047

³² www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

³³ http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/sv/ec/00400.S7.htm

i Cardiff i juni 1998 och parterna hoppades på att detta kunna leda till att den isiga relationen som uppstått efter Luxemburg kunde förbättras. Toppmötet ledde dessvärre till någon stor utveckling, förutom att ledare från alla medlemsländerna skrev under den strategi som ställts upp. Även om Turkiet inte var nöjd med utformningen av planen så var det faktum att ledarna enats kring ett förslag för Turkiets närmande mot EU något mycket positivt. Nu skulle kommissionen starta sitt arbete med att avlägga rapporter om de framsteg som genomfördes i Turkiet för att närma sig Europa.

På Europamötet i Cologne i juni 1999 lades ett förslag fram av Tyskland, vilket innebar att Turkiet skulle erkännas samma status som kandidatland som övriga kandidatländer. Viljan att likställa Turkiets legitimitet till medlemskap med andra godkända stater delades dock inte av alla medlemsstater, så förslaget gick aldrig igenom.³⁴

17 augusti, 1999 inträffade en jordbävning i Turkiet och efter katastrofen strömmade utlandsstöd in i landet. EU blev naturligt en av biståndsgivarna och försåg landet med allt från räddningspersonal, livsmedel och medicin.³⁵ En månad senare i september fördes fortsatta diskussioner i den finländska staden Saariselkä rörande biståndet till uppbyggnaden av landet och en annan punkt på dagordningen var den fortsatta dialogen kring ett turkiskt EU-medlemskap. Inget beslutades kring den sist nämnda, men problematiken kring återuppbyggnaden av Turkiet efter jordbävningen banade väg för en vidare diskussion kring ett eventuellt medlemskap. Det som skulle ske här näst skulle verka revolutionerande för Turkiets framtid inom EU och förbättra Turkiets utsikter för ett medlemskap väsentligt.³⁶

På EU:s ministerrådsmöte som hölls i Helsingfors i december samma år godkändes Turkiets ansökan om EU-medlemskap och detta var ett konstaterande att Turkiet var ”en kandidatstat enligt samma kriterier som övriga kandidatstater och att landet också omfattas av en föraranslutningsstrategi”. Detta var ett banbrytande steg för Turkiet och nu började den långa processen vars mål var att förbereda Turkiet för ett eventuellt medlemskap.³⁷

Åren som följt efter ministerrådsmötet i Helsingfors har bland annat inneburit ytterligare utvärderingar av Turkiets framsteg i processen mot EU-medlemskap som inleddes 1998. Rapporterna har avlagts varje år och fungerar som ett underlag för den slutliga avvägningen om Turkiet kan börja förhandla om ett EU-medlemskap.³⁸ Turerna kring sättandet av ett datum när Turkiet skall få börja förhandla om ett medlemskap har varit många. Vid EU-toppmötet i Köpenhamn 2002 lovades tio nya stater inträde i EU men Turkiet fick återigen nöja sig med ett löfte om att ett nytt besked, vilket skulle tas i oktober 2004. På detta möte skulle kommissionen återigen utvärdera Turkiets chanser att få ett klart datum för att börja förhandlingar med unionen.³⁹

Förslaget, som lades fram inför nyssnämnda toppmöte, var till sin början endast på mindre än tio sidor, men inbringade allt eftersom tiden gick ungefär femhundra ändringsförslag. På mötet fick Turkiet beskedet att senare i december skulle alla medlemsländernas statschefer träffas och ta ett gemensamt beslut när och om Turkiet får inleda förhandlingar.⁴⁰

Mellan den sjuttonde och artonde december träffades de tjugofem europeiska ledarna och tog beslutet att Turkiet skall få börja förhandla om ett EU-medlemskap, vilka kommer att in-

³⁴ www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

³⁵ <http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/sv/1999/pt0623.htm>

³⁶ www.mfa.gov.tr/MFA_tr/

³⁷ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/sv/lvb/e40111.htm>

³⁸ http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf

³⁹ http://www.svd.se/dynamiskt/utrikes/did_8157847.asp

⁴⁰ http://www.svd.se/dynamiskt/utrikes/did_8148082.asp

ledas den femte oktober 2005. Beslut togs även gällande hur dessa förhandlingar skall vara utformade och Europaparlamentets president *Jan Peter Balkenende* deklarerade att målet med förhandlingarna var att Turkiet för eller senare skall bli medlem i EU. Presidenten var dock noga med att påpeka att dessa förhandlingar kommer att ha en öppen karaktär, det vill säga det lämnas inga garantier om vilken utgången av dessa förhandlingar kommer att bli. Det fanns även klara restriktioner kring dessa framtida förhandlingar.⁴¹ En av dessa var att Turkiet måste erkänna Cypern, en väldigt känslig inrikesfråga vilken kommer att nämnas ytterligare när kritiken kring Turkiets inrikes förhållande berörs. Dock höll förhandlingarna att få ett snabbt slut på grund av denna känsliga punkt, men Turkiet lyckades få EU att vika sig gällande Cypern och resultatet blev att Turkiet inte behövde erkänna Cypern förrän det slutits ett fredsavtal för ön.⁴²

Nu har alltså Turkiet äntligen fått ett datum att rätta sig efter; den femte oktober 2005 inleds förhandlingar för ett EU-medlemskap. Dock menar skeptiker att ett Turkiskt medlemskap inte kommer bli en realitet förrän 2015. Oavsett vilket är bilden klar; Turkiet har fortfarande en lång väg kvar att gå innan landet kan se sig själv som en del av den europeiska gemenskapen.⁴³

⁴¹ http://www.eu2004.nl/default.asp?CMS_ITEM=E74DE2F5F61647E4B350C40F8F7930ACX1X2475X991

⁴² TT/Reuters. 2004. "Erdogan hälsades som en hjälte", *Sydsvenska dagbladet*, nr 343, s. A19.

⁴³ <http://www.tv4.se/>

4. Problematiken kring det eventuella turkiska EU-medlemskapet

4.1 EU: s Kritik gentemot Turkiet

Som tidigare nämnt, har Turkiets väg mot ett EU-medlemskap varit problematisk och det har krävts ett omfattande, omorganiserande arbete. EU har riktat hård kritik mot landet och ställt upp stora krav för att förhandlingarna om riktigt EU-medlemskap skall kunna inledas. Exempelvis så har EU krävt att Turkiet skall lösa Cypernkonflikten och att problemen i den Egeiska övärlden skulle lösas i Haag-domstolen. En annan förutsättning var att landet avskaffar dödsstraff, landets rättssystem skulle ses över och arbeta för att förhindra tortyr och orättvisa domar och en slutlig lösning av kurdfrågan; att kurdernas orättvisa behandling skulle upphöra. Sammanfattat rör sig kritiken om Turkiets problem med att demokratisera landets politik men även landets ekonomiska problem har tilldelats enorm kritik från EU: s håll.⁴⁴

4.2 EU: s uppsatta villkor/krav/mål

För att möjliggöra inträde i den europeiska gemenskapen för nya stater har EU satt upp vissa kriterier och krav som måste uppfyllas för att ett medlemskap skall kunna realiseras. Dessa krav har Turkiet allt sedan den första EU-ansökan försökt att uppfylla.⁴⁵ Nedan följer en beskrivning av några allmänna uppsatta krav för alla nya ansökningsstater samt de kriterier som exklusivt har satts upp för Turkiet.

4.2.1 Köpenhamnskriterierna

I juni, 1993 träffades representanter i Köpenhamn för att besluta om man skulle tillåta att fler länder skulle få sina ansökningar om medlemskap beviljade och därmed utvidga unionen. Resultatet blev att man sammanställde de kriterier som måste vara uppfyllda för att nya stater skall få träda in i EU. Dessa kom att kallas *Köpenhamnskriterierna*. När man åsyftar dessa så talar man om det politiska kravet, det ekonomiska kravet samt kriteriet om antagande av gemenskapens regelverk och de innebär följande:

- Landet måste politiskt sett ha en fungerande demokrati med skydd för grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.
- Ekonomiskt sett måste landet ha en stabil och funktionell marknadsekonomi och dessutom måste landet kunna hantera den konkurrens och de marknadskrafter som existerar inom unionen.
- Landet är tvunget att administrativt sett ha en offentlig förvaltning som klarar av att implementera EU: s gemensamma regelverk i landets egna lagstiftning.⁴⁶

⁴⁴ Slomp. 2000. s.153 ff.

⁴⁵ <http://europa.eu.int/comm/enlargement/enlargement.htm>

⁴⁶ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/sv/lvb/e40001.htm>

De reformer som Turkiet vidtagit för att tillmötesgå Köpenhamnskriterierna kommer att beröras senare i arbetet.

4.2.2 De explicita villkoren

Den 8 maj 2001 tog det europeiska rådet ett beslut som bland annat stadgade de villkor och krav som skulle gälla och de mål som måste genomföras för att ett turkiskt medlemskap i EU skulle kunna bli en realitet. Tidigare samma år hade rådet tagit ytterligare ett beslut att Turkiet skulle erhålla EU-bidrag för att kunna genomföra de väsentliga reformer som krävdes och för att förbereda landet för ett eventuellt medlemskap i unionen. Det dokument som ligger till grund för beslutet sammanställdes 2000 av kommissionen under konsultation med Turkiet och byggde till stor del på den kommissionsammanställda rapport för 2000 angående Turkiets framsteg mot ett EU-samarbete. Ramarna för det eventuella turkiska medlemskapet var utformat efter den förordning som gällt för de tio central- och östeuropeiska kandidatländerna när de ansökte om medlemskap. Man kallade denna överenskommelse mellan EU och Turkiet för *Partnerskap för anslutning*. Nedan följer en beskrivning av vilka huvudpunkter som beslutet består av och dess utformning:

Målet för Partnerskapet för anslutning: Överenskommelsen har som mål att sätta upp en gemensam ram för att tydliggöra de områden som kräver extra uppmärksamhet och en extra arbetsinsats. De finansiella medlen som har till syfte att bistå Turkiet i sitt arbete skall även beröras och målet är även att stadga de villkor som ställs upp för att Turkiet skall erhålla detta stöd. Framförallt skall kandidatländerna använda denna som ett hjälpmedel i sin förberedelse för medlemskap i unionen. Vad som dessutom ses som en förutsättning för att partnerskap för anslutning skall fungera är att Turkiet före årets slut antar ett nationellt program vars arbete är att implementera EU:s regelverk.

Principer: De principer som ligger till grund för partnerskapet för anslutning är att Turkiet kan uppfylla de krav som följer av Köpenhamnskriterierna (se ovan). Alla kandidatländer måste se EU:s värderingar och mål som framläggs i fördragen som sina egna, med den betydelse att alla eventuella konflikter som landet står eller ställs inför skall lösas med fredliga medel enligt FN-stadgan. Länderna måste på fredlig väg lösa de konflikter som landet har med gränsliggande stater och inom det egna landet. För Turkiets del innebar detta att det skulle framställas specifika strategier vars målsättning vara att främja kommunikationen mellan staten och olika grupper i det egna landet det vill säga en mer öppen politisk situation. Dessutom måste landet stödja de försök som görs för att förbättra läget på Cypern och bidra till att konflikten får en lösning.

Prioriteringar och mellanliggande mål: De rapporter som framlagts av kommissionen gällande Turkiets framsteg mot ett EU-medlemskap har till syfte att betona vad som bör prioriteras för ett inträde i unionen skall kunna vara möjligt. För att Turkiet skulle vara så rationell och effektiv som möjlig i detta arbete valde man att dela in de olika prioriteringarna och de mellanliggande målen i två läger; de som kan lösas på kort eller medellång sikt. Alltså berörs de områden som bör prioriteras först, men man påpekar att alla områden måste ses över för att ett medlemskap skall äga rum. Viktigt var att de bestämmelser som följer av exempelvis associeringsavtalet implementeras i den turkiska lagstiftningen och det följer av dokumentet att det inte räcker med att implementera dessa regelverk utan reglerna måste efterlevas.

De kortsiktiga och långsiktiga prioriteringarna och de mellanliggande målen beskrivs därefter detaljerat. Dessa beskrivningar är för omfattande för att gå närmare in på, vad man

dock skall komma ihåg är att alla dessa principer härstammar från det som stadgas i Köpenhamnkriterierna. För att ge en bild av vad dessa principer handlar om kan det vara värt att nämna några exempel. En kortsiktig princip var att Turkiet skulle "Stärka de rättsliga och konstitutionella garantierna för förenings- och mötesfrihet och uppmuntra utvecklingen av det civila samhället" och på så sätt stärka den politiska dialogen och politiska kriterier. Ett annat exempel på en kortsiktig princip är en som berör utveckling av Turkiets inre marknad. För att främja den inre marknaden och banna väg för fri konkurrens skulle man "anpassa lagstiftningen om ansvaret för kontrollen av statligt stöd så att det skapas förutsättningar för öppenhet och regelmässig övervakning av det statliga stödet". På mellanlång sikt skulle landet för att närma sig EU på det ekonomiska planet "Slutföra reformeringen av jordbruks- och finanssektorerna och säkerställa hållbara system för pensioner och social trygghet". Ett annat exempel på en princip som skulle genomföras på mellanlång sikt berör av det demokratiska arbetet, Turkiet skulle nämligen "Garantera alla individer full rätt att utan diskriminering och oberoende av språk, ras, hudfärg, kön, politiska åsikter, filosofisk övertygelse eller religion fritt utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Ytterligare förbättra förutsättningarna för att tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet skall kunna utövas". Dessa exempel är endast en bråkdel av den reformering som krävdes av Turkiet, listan på områdena som behövde prioriteras och de mål som ställdes var som nämndes ovan mycket omfattande.

Programplanering: Det aktuella avtalet föreskriver, som ovan nämnts, även hur och på vad de bidrag som utbetalas av EU skall fördelas. Fördelningen bestäms av två förordningar, vilka båda avser en tidsperiod på tre år. Den första, som var på 5 miljoner euro per år, reglerade bistånd som skulle stimulera arbetet med att göra tullunionen mellan EG och Turkiet mer framgångsrik. Dessutom avsatte EU 45 miljoner euro om året för att mana på den turkiska regeringen att genomföra reformer vars syfte var att främja ekonomisk och social utveckling i Turkiet.

Villkorlighet: För att just nämnda finansiella stöd skulle betalas ut till Turkiet enligt avtalat satte kommissionen upp vissa krav. Kraven åsyftade att de prioriteringar som stadgas i Partnerskapet för anslutning måste genomföras och de grundläggande Köpenhamnskriterierna måste respekteras. Vidare måste landet fullfölja och respektera vad som föreskrivs enligt associeringsavtalet, tullunionen och "relaterade beslut av Associeringsrådet EG-Turkiet" Skulle Turkiet inte uppfylla dessa krav kan utgången bli den att rådet beslutar att dra tillbaka bidragen.

Övervakning: Slutligen påpekas den process som genomförs av Turkiets för att fullborda vad som ålagts landet enligt partnerskapet skulle övervakas av de institutioner som tillsats genom associeringsavtalet. Den så kallade *Associeringskommittén* sköter det löpande arbetet med att studera eventuell uppstådd problematik, avtalets utveckling och Turkiets framsteg mot att tillmötesgå prioriteringarna och de mellanliggande målen.⁴⁷

Den 19 maj 2003 tog rådet ytterligare ett beslut som berörde Turkiets prioriteringar och mål. Detta dokument avspeglar i princip det förgående, det vill säga det är nästan identiskt som det första. De få skillnader som bör uppmärksammas är att biståndet har omstrukturerats något.⁴⁸

⁴⁷ http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=SV&numdoc=32001D0235&model=guichett (Europeiska gemenskapernas officiella tidning nr L 085, 24/03/2001 s. 0013 – 0023)

⁴⁸ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/sv/lvb/e40111.htm>

5. Turkiska lagreformer och anpassningar efter EU:s krav

I kommissionens rapport från 2004 angående Turkiets nationella utveckling mot en EU-standard framgår hur de tillmötesgått de uppställda kraven. Nedan följer en kort redogörelse för rapportens innehåll och även en kort kommentar från en annan källa som bekräftar delar av dokumentets innehåll.

5.1. Administrativa reformer.

Politiska reformer, i linje med Partnerskap för Anslutningens prioriteringar, har genomförts genom en serie konstitutionella och lagstiftande förändringar som antagits under treårsperioden 2001-2004. Det har gjorts två stora konstitutionella reformer 2001 och 2004. Dessutom har parlamentet bearbetat åtta lagstiftande "lagpaket" mellan februari 2002 och juli 2004. Nya inriktningar har antagits, bland annat gällande civilrätt och brottsbalken. Ett flertal lagar, regleringar, dekret och cirkulärskrivelser har utfärdats för möjliggöra reformarbetet. Kommissionen menar att den turkiska regeringen vidtagit stora åtgärder för att implementeringen av dessa skulle effektiviseras. Premiärministern har instiftat en reformövervakningsgrupp under talmanskonsiliet som är ansvarig för mänskliga rättigheter, för att övervaka de övergripande reformerna och för att lösa praktiska problem. Det gjordes även viktiga framsteg på området; dock kvarstår faktumet att implementeringen av reformerna inte genomförts.

Regeringen har bland annat ökat sin kontroll över militären avsevärt. Det har tillsatts en domstol vars arbete syftar till att möjliggöra insikt i den statliga budgeten och fick därför tillstånd att granska militär- och försvarsutgifterna. I augusti 2004 blev en civilperson för första gången sekreterare i den Nationella Säkerhetsdomstolen. Processen som syftar till det fulla införlivandet av militär-civilrelationer med den av EU uppsatta standarden har gjort framsteg.

Den rättsliga självständigheten och effektiviteten blev stärkt., Statssäkerhetsdomstolar förbjöds och några av deras kompetensområden förflyttades till de nyinstiftade Allvarliga Brottstolarna. En ny typ av domstolar med appellationsmöjligheter instiftades nyligen, vilket gav möjlighet för medborgaren att, i likhet med det västerländska systemet, kunna överklaga domslut till flera instanser. I rapporten kräver kommissionen att ytterligare reformer, framförallt gällande straffrätt, ska äga rum.⁴⁹

5.2 Politiska och demokratiska reformer

För att tillmötesgå kraven på mänskliga rättigheter och utövandet av grundläggande friheter har Turkiet antagit de relevanta konventioner som ställts upp av EU. Därefter har regeringen införlivat dessa i den inhemska lagstiftningen. En exekutiv form av ovanstående är att det turkiska parlamentet beslutade att förbjuda dödsstraff i januari 2004, i enlighet med en euro-

⁴⁹ http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf

peisk konvention. Dessutom har ytterligare steg tagit mot ett förhindrande av tortyr och annat dåligt behandlande i landets fängelser, bland annat genom ett lagstiftande i brottsbalken. Myndigheterna har även antagit en nolltoleranspolicy gentemot tortyr och ett antal utövare av tortyr har blivit straffade. Därför drar kommissionen den slutsatsen att tortyr inte längre används systematiskt, men den erkänner att det förekommit anklagelser gällande tortyr och att Turkiet måste fortsätta sina ansträngningar i kampen mot tortyr.

Kommissionen menar att framsteg gjorts även gällande yttrandefriheten, fast de erkänner att problematik kvarstår. Situationen för individer som dömts för att ha uttalat åsikter som regeringen ansett strida mot deras politik har tagits under beaktning. Ett flertal personer som tidigare dömts har släppts fria.⁵⁰

I maj 2002 antogs en ny medielag av det turkiska parlamentet. Den nya medielagen innebär bland annat att man förbjöd ”pessimistiska nyheter”. Exempelvis så kunde en TV-station som gjort inslag om korruption anklagas för att fördärva moralen hos tittarna. Straffen för landets TV- och radiostationer skärptes också i och med den nya lagen. Tidigare innebar straffen att sändningarna fick upphöra under en viss tid; en dag, en vecka eller en månad, men den nya lagen innebär att brott mot föreskrifterna även innebär ekonomiska påföljder.⁵¹

Senare tillkom en ny medielag som ökat mediernas frihet, bland annat genom att de får publicera och distribuera fritt, utan att myndigheterna har rätt att konfiskera deras material. Trots lagen är det återigen problem med dess implementering; ett antal journalister och medborgare har fått utstå fortsatt förföljelse av staten. Kommissionen anser det beklagligt att den nya brottsbalken, som medielagen är en del av, endast innebär smärre framsteg för yttrandefriheten.

En ny lag har tillkommit i samband med den diskuterade EU-anslutningen och om den träder i kraft kommer den innebära begränsade möjligheter för staten att intervensera i det organisatoriska livet; mötesfrihet fri anslutning till fackföreningar kommer eftersträvas. Kommissionen anser att dessa rättigheter inte funnits tidigare i Turkiet och de måste därför instiftas, eftersom de är grundläggande för en reell demokrati.

Trots att religionsfrihet länge funnits inskrivet i den turkiska konstitutionen och att trosfriheten i stor utsträckning inte ifrågasatts, fortsätter ickemuslimska religiösa grupperingar att erfara svårigheter som är förknippade med den lagligt instiftade civilrätten. Aleviterna är fortfarande inte erkända som en muslimsk minoritet.

Vad ekonomiska och sociala rättigheter anbelangar så har jämlikhetsprincipen gällande kön blivit förstärkt i civilrätten och i konstitutionen. Enligt den nya brottsbalken ska utövare av ”hedersmord” bli dömda till fängelsestraff, oskuldstest kommer förbjudas utan domstolsbeslut och sexuella trakasserier inom äktenskapet kommer att klassas som ett brott. Kvinnors situation i Turkiet är dock inte oproblematisk; diskrimination och kvinnovåld, inklusive ”hedersmord” fortsätter att vara stora problem. Även barns rättigheter stärktes, även om barnarbetsfrågan fortsätter att vara ett allvarligt problem.

Vad det gäller det skydd av minoriteter och utövarna av kulturella rights förändrades konstitutionen till dess förmån genom att den lyfte förbudet mot användandet av kurdiska och andra språk. Detta innebär även att flera kurdiska språkskolor åter öppnades i sydvästra Turkiet. Nu har även kurdiska tv-program tillåtits, dock under restriktiga former. Lagstiftningen skulle dock behöva utvecklas vidare för att verkligen ha någon effekt.

⁵⁰ http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf

⁵¹ DN pub. 3 juni 2002. ”Trycket på medierna hårdnar”, av Anahita Arai.

Den politiska dialogen och relationerna med Grekland, som domineras av Cypernfrågan, har utvecklats till det bättre. Flera bilaterala överenskommelser har skrivits under. Turkiet har fortsatt att samarbeta med FN:s generalsekreterare för att finna en lösning på Cypernproblemet.

4.3. Ekonomiska förändringar

Turkiet har gjort stora framsteg i strävandet efter att bli en fungerande marknads ekonomi, framförallt genom att minska sina makroekonomiska obalanser. Landets ekonomiska stabilitet har fortsatt att förbättras efter den ekonomiska krisen 2001. Inflationen har aldrig tidigare varit så låg och statens inblandning i de ekonomiska förehavandena har begränsats genom ett nytt institutionellt regerverk för att uppnå en internationell standard. Stora framsteg har gjorts gällande effektiviteten och utomståendes inblick i den offentliga administrationen, inkluderande dess finanser.

För att bibehålla ekonomisk tillväxt och stabilitet krävs ytterligare reformer. Att eftersträva en stabil ekonomisk policy är centralt i den här frågan; vilket genomförs bäst genom att hålla inflationen på en låg nivå. Affärslivet skulle förbättras med fler administrativa procedurer och genom ett stärkande av lagstiftning på området. Inom bankväsendet krävs bättre övervakning och fler regler borde instiftas för att tillmötesgå internationell standard. Kommissionen anser att privatiseringen av statsägda banken och företag borde påskyndas. Dessutom behövs utländska investerare uppmuntras att investera i landet.

Vidare framhåller kommissionen ett antal områden som behöver åtgärdas. Bland annat berörs att det inte skett några framsteg angående fri rörlighet av arbetskraft.

På det stora hela visar kommissionen rapport att Turkiets ekonomi inte utvecklats i den omfattningen den borde på de olika punkter som anses viktiga för att den ska nå upp till europeisk standard. Åtgärder har vidtagits, men likt andra reformer har utfärdandet inte varit tillräckligt omfattande.⁵²

⁵² http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf

6. Analys

Enligt våra iakttagelser tycks de reformer som Turkiet genomförts efter att EU ställt explicita krav på vad landet måste förändra för att ett EU-medlemskap ska bli aktuellt inte vara tillräckliga. Det är en slutsats vi drar efter att ha jämfört de uppställda kraven och de åtgärder som Turkiet genomfört för att tillmötesgå dessa. Fristående västerländska organisationer bekräftar vår teori när de påstår att de åtgärder som krävs för att tillmötesgå EU:s krav inte fullföljts. De områden som behövt åtgärdas kvarstår enligt våra uppgifter och vi väljer därför att betrakta de frivilligorganisationernas slutsatser som sannolika. Även om Turkiet verkligen ansträngt sig för att anpassa sig efter ovan nämnda krav, måste det också finnas andra faktorer som orsakar medlemskapsförhandlingarnas aktualisering. Vi kommer i följande text resonera kring andra tänkbara förklaringar till det turkiska EU-medlemskapets stundande förhandlingar.

Det internationella systemet är under förändring; utifrån en del händelseutvecklingar är det till och med möjligt att säga att det har polariserats. Vissa hävdar att ett nytt bipolärt system håller på att växa fram, om inte rent av ett multipolärt.

Till skillnad från situationen som uppstod efter kalla krigets slut och Sovjetrysslands fall, är inte USA längre den onåbara stormakten som fullständigt dominerar. Terroristattacker som resultat av religiösa grupperingars enande tyder på formandet av starka USA-kritiska internationella aktörer. EU:s framväxt kan också tolkas som ett potentiellt utmanande av USA:s dominans i det internationella systemet. EU ställer sig dock inte fientligt till USA:s ageranden, utan samarbetar och stöttar stormakten gällande flera sakfrågor.

Det är snarare den svårdefinierade ideologiskt inriktade fraktionen av muslimska fundamentalister som är det reella hotet mot USA: s världsdominans. Faktumet att den islamistiska grupperingen inte är geografiskt betingad försvårar USA:s ageranden gentemot hotet.

I och med det nya världsläget har Turkiets roll som ett sekulärmuslimskt, marknadsekonomiskt NATO-medlemsland blivit minst sagt central. Vissa pekar på att den dominerande religiösa inriktningen av islam som förekommer i Turkiet går att jämföra med den protestantiska kristendomen. Inriktningen lämpar sig därför särskilt väl för ett EU-medlemskap, eftersom den inte i samma utsträckning som exempelvis den form som finns i Iran, är ett hinder för landets delaktighet i västerländsk samhörighet, som i övrigt domineras av kristendom.

Varför de turkiska medlemskapsförhandlingarna inte aktualiserats förrän nu kan möjligen förklaras av en tillspetsning av de internationella motsättningarna som ägt rum, snarare än att Turkiet tillmötesgått EU: s krav på förändringar gentemot demokrati och ekonomiskt välstånd. Om polariseringen i det internationella systemet grundar sig på muslimsk eller kristen etnisk tillhörighet har Turkiet potential att inta en vågmästarroll i sammanhanget. Antagandet att Europa med hjälp av medlemskapsförhandlingarnas aktualisering vill få vågmästaren Turkiet på sin sida som en fullvärdig EU-medlem verkar inte helt osannolikt med detta i åtanke.

Om detta resonemang skulle vara troligt, vad har då tidigare fått EU-representanter att tveka gällande turkiskt medlemskap? Som ovan nämnt har EU motiverat sin skepsis mot ett turkiskt EU-medlemskap med att Turkiet inte nått upp till en given demokratisk och ekonomisk standard. Eftersom standarden fortfarande inte är fullt uppnådd från Turkiets sida, så måste någon annan faktor ha inverkat och gjort medlemskapsförhandlingarna till en realitet. Uppenbart är att det finns attityder inom EU som är skeptiska mot Turkiet av andra anledningar än dem som EU formellt uttalat. Bland annat har högt uppsatta personer inom EU explicit uttryckt sin motvilja till ickekristna länders EU-medlemskap. De menar att etniska olik-

heter kan innebära problematik för unionens framtida fördjupade samarbete. Just det här argumentet tycks inte ha fått någon genomslagskraft, eftersom förhandlingar de facto påbörjats.

Att Turkiet nu aktualiseras som eventuell EU-medlem tyder snarare på någon slags geografisk än en renodlat etnisk förklaring till vilka som kan vara EU-medlemmar eller ej. Turkiet anses av många inte vara en del av Europa, mycket på grund av att de etniska tillhörigheter som finns i landet snarare återfinns även i länder i Centralasien. Trots att själva unionen i sig innebär att vissa inkluderas och andra exkluderas, är den ändå ivrig att påvisa EU:s kapacitet att inbördes överbrygga etniska skillnader. I och med Europa öppnats upp för Turkiet tar de äntligen steget. Följande citat är myntat av en EU-representant: "Europa skulle kunna förmedla ett slagkraftigt budskap till omvärlden att 'the Clash of Civilisations' inte är mänsklighetens predestinerade framtid."

I och med Atatürks sekulära regim lagstiftades västerländska värderingar tidigt i Turkiet. Den religiösa etniciteten, som skulle kunna tolkas som ett problem av Europa, har tack vare en stark och långtgående sekulariseringsprocess inte så stark förankring hos det turkiska folket. Det finns möjlighet för befolkningen att känna lika mycket gemenskap med västerländska värderingar som med muslimska. Den religiösa inriktningen i landet definieras av vissa som muslimsk protestantism. Detta gör risken för fruktade fundamentalistiska tendenser är mycket liten. I Iran och andra närliggande länder består majoriteten av shiamuslimer, medan Turkiet domineras av sunnimuslimer, vilka är mindre benägna att få fundamentalistiska sympatier. Detta gör att Turkiet på flera punkter liknar Europa mer än andra muslimska länder i regionen och därför lämpar sig som EU-medlem. Turkiet har sedan långt tillbaka delvis räknats till Europa, eftersom landet varit en självklar del i vissa europeiska samlingar som sport, Eurovisionsschlagerfestivalen och liknande. I europeiska länder har även en stor procentandel av befolkningen turkisk bakgrund, vilket ytterligare befäster förutsättningarna för goda relationer. Historiskt har dock Turkiet under perioder ansetts vara Europas främsta fiende, vilket försvårar gemenskapskänslorna.

Vi kan inte bortse ifrån att situationen har förändrats i Turkiet men denna förändring har ägt rum gradvis under flera decennier. Det är ingen radikal skillnad som fått landet att anpassa sig bättre just i samband med EU-förhandlingarna. De krav som EU ställt påkallar onekligen någon sorts av radikal förändring men vi anser att de reformer som verkligen skett i Turkiet inte är tillräckliga för att anses radikala.

Trots att vår skepsis mot de bristande exekutiva inslagen i de turkiska reformerna anser vi att ett turkiskt medlemskap skulle vara givande för den europeiska unionen; det skulle kunna öppna upp för helt nya samarbeten och en helt ny intressesfär. Problematiskt är möjligtvis att EU inte alltid uttrycker de sanna motiven till sina ageranden. Unionen vill framstå som en objektiv organisation som lägger vikt vid ekonomiska och demokratiska värden. EU betraktar sig inte som en aktör som styrs av etniska grunder, även om en europeisk identitet faktiskt enas av en gemensam kristen världsåskådning. Att den religiösa faktorn inte skulle påverka verkar därför tämligen osannolik.

7. Slutsats

Efter att vi fullföljt vår studie av Turkiets väg mot EU-medlemskap har vi kommit till insikt med att Turkiets strävande mot Europa varit en långtgående process. Europa har ständigt varit närvarande i det turkiska medvetandet.

En sekulariseringsprocess inleddes i Turkiet redan under det Osmanskaväldet som sedan realiserades ytterligare i och med den Atatürkiska regimen, som tog makten och utropade den nya turkiska republiken 1923. Demokrati, sekularisering och övriga västerländska värden skulle införas i Turkiet om så än med diktatoriska medel. En stark militär hjälpte Atatürk att tvinga in den unga turkiska nationen på det västerländska spåret. Tydligt är att turkisk nationalism var en central värdering i 1900-talets regimer, vilket i många sammanhang ledde till konflikter med etniska minoriteter. Detta skulle komma att bli ett problem för demokratis realisering; grupperingar med andra sympatier skulle hållas utanför den offentliga sfären.

I mitten av 1900-talet väcktes ett turkiskt intresse för samhörighet i den europeiska gemenskapen; EG. Det dåvarande samarbetet sträckte sig dock endast till ett ekonomiskt samarbete i form av en tullunion, som i realiteten inte fungerade som förväntat för Turkiets del. Ju längre in på 1900-talet vi kommer desto mer anpassar sig Turkiet efter marknadsekonomiska och demokratiska normer inom det politiska systemet uppställda av Europa. Trots starkt visat intresse har Turkiet inte varit aktuell som en medlem i den europeiska samarbetet förrän under den senare delen av 1990-talet. Den europeiska gemenskapen hade efter utvidgningen under 1980-talet alltför stora interna problem för att ta in fler medlemsstater. Detta gjorde att en utvidgad union inte ens var påtänkt vid tiden för Turkiets första ansökan. När den europeiska gemenskapen utvidgades till den europeiska unionen betydde det att ett nytt och mer organiserat samarbete växt fram och därmed välkomnades ytterligare utvidgning. Turkiet tillgavs kandidatstatus 1999 men inbjöds till skillnad från de övriga kandidatländerna inte till medlemskapsförhandlingar. Beslutet om att Turkiet får lov att börja medlemskapsförhandla skulle inte tas förrän 2004. Orsaken till detta är enligt EU att landet inte tillmötesgått de krav på förändringar gällande demokratisk och ekonomisk utveckling i Turkiet.

Anpassningar och reformer har därefter genomförts men frågan är om den exekutiva delen av reformeringen verkligen har ägt rum. Många objektiva, frivilliga organisationer menar att så inte är fallet. Vår slutsats blir, som nämnts i analysen, att det måste finnas andra bakomliggande orsaker till EU:s plötsliga entusiasm gentemot ett turkiskt medlemskap i unionen. Den skepsis som europeiska länder länge känt mot Turkiet av etniska och historiska orsaker kan vara ytterligare en förklaring och ett belägg för ovan nämnda teori.

Vår slutsats blir att EU väljer att i sina offentliga förklaringar bortse från att de etniska och religiösa faktorerna är grunder till skepsisen gentemot det turkiska medlemskapet. När världsläget förändrades, enligt vissa till ett bipolärt statssystem som genomsyras av en religiös motsättning, fann EU det nödvändigt att bortse från nyss nämnd skepsis till förmån för en starkt framtida position i det internationella systemet. Med andra ord känner sig EU stakare med Turkiet på sin sida än att ta risken att behöva konfrontera en enad muslimarabisk fraktion i Centralasien.

Som alltid när ett problem av det här slaget skall förklaras är orsak och verkan mer komplext att det finns endast ett svar på den ställda frågan. Vi tror att ovan nämnda förklaringsmodell har störst bäring i den enskilda sakfråga men därmed utesluter vi inte att en mångfald av andra orsaker haft betydelse.

Källförteckning

Litteratur

1. Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena. 2004. "Metodpraktikan". Nordstedts juridik AB. Stockholm.
2. Falkman, Kaj. 1999. "Turkiet/Gränsfursten". Atlantis. Sverige, Eskilstuna.
3. Heper, Metin – Evin, Ahmet. 1994. "Politics in the Third Turkish Republic." Westview Press. Boulder.
4. Mastny, Vojtech – Nation, R.Craig. 1996. "Turkey between East and West. New Challenges for a Rising Regional Power." Westview Press Inc. Colorado.
5. Slomp, Hans. 2000. "European Politics into the Twenty-First Century. Integration and Division." Praeger. Westport, Connecticut.

Artiklar

- TT/Reuters. 2004. "Erdogan hälsades som en hjälte", *Sydsvenska dagbladet*, nr 343, s. A19
- TT. 2004. "Turkiet svår nöt att knäcka" *Svenska Dagbladet*, (http://www.svd.se/dynamiskt/utrikes/did_8157847.asp)
- TT. 2004. "Turkiets framtid utmaning för EU", *Svenska Dagbladet*. (http://www.svd.se/dynamiskt/utrikes/did_8148082.asp)
- Anahita Arai. 2002 "Trycket på medierna hårdnar", *Dagens Nyheter*. (<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=639&a=24159>)

Offentliga tryck

- Sec(89)2290final/2: "Commission opinion on Turkey's request for accession to the community", (http://europa.eu.int/comm/enlargement/turkey/pdf/sec89_2290f_en.pdf)
- Europeiska gemenskapernas officiella tidning nr L035, 13/02/1996 ([http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=21996d0213\(01\)&lg=SV](http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=21996d0213(01)&lg=SV))
- Europeiska gemenskapernas officiella tidning nr L 085, 24/03/2001 http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=SV&numdoc=32001D0235&model=guichett
- Kommissionens 2004 års rapport gällande Turkiets framsteg http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf

Internet

- http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/
- http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/sv/ec/00400.S7.htm
- <http://europa.eu.int/abc/doc/off/rg/sv/1999/pt0623.htm>
- <http://europa.eu.int/scadplus/leg/sv/lvb/e40111.htm>
- http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2004/pdf/rr_tr_2004_en.pdf
- http://www.eu2004.nl/default.asp?CMS_ITEM=E74DE2F5F61647E4B350C40F8F7930ACX1X2475X991
- <http://www.tv4.se>
- <http://europa.eu.int/comm/enlargement/enlargement.htm>
- <http://europa.eu.int/scadplus/leg/sv/lvb/e40001.htm>
- <http://europa.eu.int/scadplus/leg/sv/lvb/e40111.htm>